

۱۵۷۲۲

آیه انکارم شیرازی

پیام قرآن

روش تازه ای در تفسیر موعود قرآن

جلد سوم

با همکاری جمعی از فضلا

مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۰۵ -

پیام قرآن: روش تازه‌ای در تفسیر موضوعی قرآن / ناصر مکارم شیرازی؛ با همکاری جمعی از فضلا - تهران: دارالکتب الاسلامیه - ۱۳۷۷.

ISBN - SET: 964-440-061-5

ج ۱۰ (دوره)

ISBN : 964-440-053-4

ج ۳:

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه.

مستدرجات: ج ۱. معرفت و شناخت در قرآن مجید. -- ج ۲. خداجویی و خداشناسی در قرآن مجید --
ج ۳. طرق معرفت الله در قرآن مجید. -- ج ۴. صفات جمال و جلال در قرآن مجید. -- ج ۵. معاد در قرآن مجید (۱). --
ج ۶. معاد در قرآن مجید (۲). -- ج ۷. نبوت خاصه در قرآن مجید (۱). ج ۸. نبوت خاصه در قرآن مجید (۲). --
ج ۹. امامت و ولایت در قرآن مجید. -- ج ۱۰. حکومت اسلامی در قرآن مجید.
ج ۳ (چاپ دهم: ۱۳۹۰)
۱. قرآن -- تحقیق. ۲. خداشناسی. الف. عنوان.

۲۹۷/۱۵

ب ۷ / BP۶۵

ب ی

۳۵۶۷-۷۷

کتابخانه ملی ایران

نام کتاب: پیام قرآن (تفسیر نمونه - موضوعی) جلد سوم

مؤلف: استاد ناصر مکارم شیرازی

تیراژ: ۱۱۰۰ جلد

نوبت چاپ: دوازدهم

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶ ه. ش.

صفحه و قطع: ۴۰۰ صفحه، وزیری

چاپ: چاپخانه گوهر اندیشه

ناشر: دارالکتب الاسلامیه - تهران - خیابان پامنار - کوچه بنی هاشم

پلاک ۱۲ - تلفن: ۳۳۹۱۶۹۴۴

فروشگاه ۱: تهران - بازار سلطانی - طبقه اول - شماره ۲۹ - کدپستی ۱۱۶۱۶۵، ۶۳۴

تلفن: ۵۵۶۲۷۴۴۹ تلفکس: ۵۵۶۲۰۴۱۰

فروشگاه ۲: تهران - خیابان انقلاب - مقابل دبیرخانه دانشگاه تهران - بازارچه کتاب

شماره ۱۰ - کدپستی ۱۳۱۴۶۶۳۶۵۸ - تلفن: ۶۶۴۰۸۴۴۱

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

شابک ۴ - ۰۵۳ - ۴۴۰ - ۹۶۴ ISBN 964 - 440 - 053 - 4

شابک دوره‌ای: ۵ - ۰۶۱ - ۴۴۰ - ۹۶۴ ISBN - SET: 964 - 440 - 061 - 5

فهرست مطالب

۵	فهرست
۱۵	مقدمه
۱۷	طرق الی الله
۱۹	۱- برهان تغییر و حرکت
۲۰	اشاره
۲۱	شرح مفردات
	تفسیر و جمع بندی آیات:
۲۳	منطق نیرومند ابراهیم در برابر بت پرستان
۲۸	رابطه افول و حدوث «توضیحات»
۳۲	۱- برهان حرکت و مقدمات آن
۳۶	دلایل وجود حرکت در جوهر
۳۸	۲- راه یافتن به وجود خدا از طریق برهان حرکت
۳۹	۳- جهان متغیر است و هر متغیری حادث
۴۱	۴- حدوث جهان از طریق قوانین علمی امروز
	۲- برهان وجوب و امکان (فقر و غنی)

- ۴۶ اشاره
- ۴۷ شرح مفردات
تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۴۹ همه نیازمند اویند
«توضیحات»
- ۵۴ ۱ - برهان وجود و امکان از نظر فلسفی
- ۵۷ ۲ - برهان غنا و فقر در روایات اسلامی
- ۵۹ ۳ - برهان علت معلول
- ۶۰ اشاره
- ۶۱ شرح مفردات
تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۶۲ باز پرسى عجیب!
«توضیحات»
- برهان علت و معلول در فلسفه و کلام
- ۶۶ ۱ - تعریف اصل علیت
- ۶۷ ۲ - گستردگی و کاربرد وسیع قانون علیت
- ۶۷ ۳ - سرچشمه شناخت قانون علیت
- ۷۰ ۴ - اقسام علت
- ۷۰ توضیح برهان علیت
- ۷۳ ۴ - برهان صدیقین
- ۷۴ اشاره
- ۷۵ شرح مفردات

- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۷۷ قرآن و برهان صدیقین
- ۸۰ آفتاب آمد دلیل آفتاب
- ۸۱ احاطه وجودی خداوند
- ۸۲ آغاز و انجام توئی
- ۸۴ اوروشنی بخش جهان است
«توضیحات»
- ۸۷ ۱ - برهان صدیقین در روایات اسلامی و دعاها
- ۸۹ ۲ - توضیح برهان صدیقین
- ۹۳ ۵ - راهی به سوی اوان برین فطرت خداشناسی
اشاره
- ۹۴
- ۹۷ شرح مفردات
تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۹۸ آفرینش ثابت و پایدار
- ۱۰۰ هنگامی که در طوفان حوادث گرفتار می شوند
- ۱۰۵ آنها نیز اعتراف دارند
- ۱۰۷ پیمان عالم ذر
«توضیحات»
- ۱۱۶ ۱ - «عالم ذر» در روایات اسلامی
- ۱۱۹ ۲ - کدام فطرت، فطرت عقل، یا دل؟
- ۱۲۰ ۳ - شواهد زنده فطری بودن ایمان به حق
- ۱۲۸ ۴ - فطرت در روایات اسلامی

یکتائی ذات پاک او

(مهمترین اصل در شناخت خدا)

۱۳۲

اشاره

۱۳۶

شرح مفردات

تفسیر و جمع بندی آیات:

۱۳۸

گناه نا بخشودنی

۱۴۱

بزرگترین ستم!

۱۴۲

سقوط وحشتناک

۱۴۸

مبارزه با شرک را از اناهییم بیاموزیم

(«توضیحات»)

۱۵۱

اینهمه اهمیت به مسأله توحید در شرک چرا؟

دلایل توحید

۱۵۵

۱ - گواهی فطرت بر یکتائی خداوند

۱۵۶

اشاره

تفسیر و جمع بندی آیات:

۱۵۸

آنجا که نور توحید می تابد!

۱۶۰

در تمام شدائد به او پناه می برید

۱۶۲

نوری که در میان امواج ظلمت می درخشد

۱۶۷

۲ - هماهنگی جهان، دلیل دیگری است

۱۶۸

اشاره

۱۷۰

شرح مفردات

- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۱۷۱ درست نگاه کن، هیچ ناهماهنگی نمی بینی!
- ۱۷۳ اگر در جهان دو خدا وجود داشت ...
- «توضیحات»
- ۱۷۵ ۱- وحدت جهان آفرینش از دیدگاه علوم
- ۱۷۷ ۲- توضیح برهان تمنع
- ۱۷۸ پاسخ به و سؤال
- ۱۸۱ ۳- برهان وحدت و تمنع در روایات اسلامی
- ۱۸۳ ۳- دلیل صراط الوجود
- ۱۸۴ اشاره
- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۱۸۵ خداوند بر یگانگی ذات خود نوازش است
- ۱۸۷ او اول و آخر و ظاهر و باطن است
- «توضیحات»
- ۱۸۹ ۱- او یک حقیقت نامتناهی است
- ۱۹۱ ۲- حقیقت بی انتها، حتما یکی است
- ۱۹۳ ۴- دلیل فیض و هدایت
- ۱۹۴ اشاره
- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۱۹۵ دعوت عمومی پیامبران به خدای یکتا
- ۱۹۷ آیا دلیلی بر شرک دارید؟! «توضیحات»

- ۱۹۹ فیض و هدایت در روایات اسلامی
- ۲۰۰ ۵- برهان ترکیب
- ۲۰۰ ۶- توحید و ادله نقلی
- ۲۰۳ سرچشمه های مهم شرک
- ۲۰۴ اشاره
- ۲۰۶ شرح سرداب
- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۲۰۸ فرورفتن در عمارت اوهام
- ۲۰۹ نامهای بی نشان
- ۲۱۱ تکیه بر حدس و تخمین
- ۲۱۷ دومین سرچشمه شرک «حس گرایی»
- ۲۱۸ اشاره
- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۲۲۰ چرا خدا را نمی بینیم؟!
- ۲۲۱ همین درخواست را از موسی کردند
- ۲۲۳ بگذار به آسمان بروم، خدا را بینم!
- ۲۲۵ لابد منتظرند خدا نزد آنها بیاید؟
- «توضیحات»
- ۲۲۷ چرا در عالم حس خانه کرده اند؟!
- ۲۲۹ ۳- منافع خیالی!

- ۲۳۰ اشاره
- ۲۳۱ شرح مفردات
تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۲۳۲ بتها شفیعان ما هستند؟!
«توضیحات»
- ۲۳۵ ۱ - سرچشمه پندار شفاعت
- ۲۳۷ ۲ - نفوذ بت پرستی در میان اعراب
- ۲۳۹ ۳ - عوان دیگر شرک و بت پرستی
- ۲۴۱ ۴ و ۵ - عامل تقلید و استعمار
- ۲۴۲ اشاره
- ۲۴۴ شرح مفردات
تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۲۴۵ بت پرستی آئین نیاکان ما است
- ۲۴۹ پاسخ همیشگی بت پرستان
«توضیحات»
- ۲۵۱ ۱ - تقلید عامل ترقی یا انحطاط اقوام!
- ۲۵۲ ۲ - تزئین شیاطین و هوای نفس
- ۲۵۳ ۳ - بت پرستی عامل استضعاف و استعمار فکری
- ۲۵۵ ۴ - آخرین سخن پیرامون عوامل شرک
- شاخه های توحید
- تقسیمات اصلی
- ۲۶۰

- ۲۶۳ ۱ و ۲ - توحید ذات و صفات
- ۲۶۳ اشاره
- ۲۶۴ تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۲۶۵ ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم!
«توضیحات»
- ۲۷۲ ۱ - مفهوم دقیق توحید ذات
- ۲۷۳ ۲ - مفهوم توحید صفات
- ۲۷۴ ۳ - دلیل بر توحید ذات
- ۲۷۷ ۳ - توحید در عبادت
- ۲۷۸ اشاره
- ۲۸۱ شرح مفردات
تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۲۸۲ معبود فقط او است!
- ۲۸۶ من غیر خدا را پرستش نمی‌کنم
- ۲۸۹ اگر قادر به عبادت خدا نیستید هجرت کنید
«توضیحات»
- ۲۹۴ ۱ - درخت پر بار توحید عبادت
- ۲۹۶ ۲ - روح عبادت و پرهیز از افراط و تفریطها
- ۳۰۰ ۳ - توحید شرک آلود و هابیان
- ۳۰۵ ۴ - توحید افعالی
- ۳۰۶ اشاره

- تفسیر و جمع بندی آیات:
 او خالق همه چیز است
 حتی بت پرستان خالق جهان را خدا می دانستند
 «توضیحات»
- ۳۰۸
 ۳۱۱
- ۱ - نخستین گام به سوی شرک در خالقیت
 ۲ - گام دیگر در طریق شرک
- ۳۱۵
 ۳۱۶
- ۲ - توحید ربوبیت
 اشاره
 شرح مفردات
 تفسیر و جمع بندی آیات
 خداوندا! تو پروردگار جهانی هستی
 او، مدبر امور است
 «توضیحات»
- ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۴
- ۱ - توحید یعنی حذف واسطه ها!
 ۲ - تاریخ ادیان و خرافه واسطه ها
 ۳ - تفویض نیز نوعی شرک است
 ۴ - پاسخ به یک سؤال: آیا فرشتگان مدبرات امرند؟
- ۳۳۲
 ۳۳۴
 ۳۴۰
 ۳۴۲
- ۳ - توحید مالکیت و حاکمیت تکوینی
 اشاره
 شرح مفردات
 تفسیر و جمع بندی آیات:
 خداوندا! مالک الملک تویی
- ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۸
 ۳۴۹

«توضیحات»

- ۳۵۵ ۱ - اثرات تربیتی ایمان به «توحید مالکیت و حاکمیت»
- ۳۵۶ ۲ - سوء استفاده از مفهوم «خدا مالکی»
- ۳۵۹ ۴ - توحید در قانونگذاری (حاکمیت شرعی)
- ۳۶۰ اشاره
- ۳۶۲ شرح مفردات
- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۳۶۴ هر کس بدین طبع حکم خدا حکم نکند...
- ۳۶۶ حکم فقط حکم!!!
- ۳۶۹ در اختلافات خود بخدا و پیامبر رجوع کنید
- «توضیحات»
- ۳۷۲ ۱ - حاکمیت خداوند در مطلق است
- ۳۷۳ ۲ - حکومت یک ودیعه الهی است
- ۳۷۴ ۳ - مشروعیت حکومتها تنها از سر خدا است
- ۳۷۶ ۴ - آثار تربیتی ایمان به توحید حاکمیت
- ۳۷۹ ۵ - توحید در اطاعت
- ۳۸۰ اشاره
- ۳۸۳ شرح مفردات
- تفسیر و جمع بندی آیات:
- ۳۸۳ خداوندا! فقط مطیع فرمان توایم
- ۳۸۷ پرستش رهبران و علماء
- «توضیحات»
- ۳۹۰ ۱ - مطاع مطلق خدا است
- ۳۹۱ ۲ - توحید اطاعت در روایات اسلامی

پیشگفتار الطرق الى الله...

همانگونه که در آغاز این کتاب آمده است از درون هر دلی راهی به سوی خدا است، و مرغ روح هر انسانی آوازی از او سر می‌دهد، و درست به همین دلیل، و با توجه به کثرت نفوس انسانی، راهها به سوی او بی شمار است، و هر کس نوعی ادراک و شعور مخصوص به خود نسبت به او دارد.

ولی با تمام تفاوتها، جهت گیری همه آنها یکی است، و عالم همه به سوی او در حرکت است. در عمق جان هر کس شکوفه‌ای از عرفان ذات و صفاتش ظاهر است، و در دل هر انسانی گلی از معرفت او می‌خندد.

این «وادی ایمن» ندای «إِنِّي أَنَا اللَّهُ» دائماً بلند است و موسی‌های نفوس انسانی را به سوی خود فرا می‌خواند، و با فرمان «فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى» همه را دستور می‌دهد که با خشوع و خشوع و احترام و احتیاط فراوان در این وادی مقدس گام نهند.

به تمامی فرزندان آدم وصی می‌کند که همچون مریم به مضمون «وَهَئِذَا إِلَيْكَ يَبْدُعُ النَّخْلَةَ» شاخه‌های پر بار درخت توحید اتان دهند تا میوه‌های شیرین ایمان و معرفت بر آنها فرو ریزد.

هرگز از شعله‌های آتش شرک نمرود بیایا نهراسند، و ابراهیم وار با اطمینان و آرامش خاطر وارد آن شوند، تا شعله‌های سوزان شرک را خاموش نماید به گلستان توحید کنند. و همچون نوح بر کشتی نجات معرفت سوار شوند و در چرخه جزا و است و از غیر او سخن می‌گویند و به غیر او دعوت می‌کنند - حتی کتفانها را - در دریا رها می‌کنند. بی‌مهابا بر سر «سامری» بکوبند، و بت طلائی پر زرق و برق را که مسبب جلب قلب دنیاپرستان زراندوز می‌شود در آتش قهر مقدس خویش بسوزانند، و آتشش را به دریای فنا بیفشانند!

آری سالکان این راه آنچه را پیامبران مرسل در سیر برونی خود در این جهان انجام دادند آنها در سیر درون برای وصول به سر منزل مقصود یعنی «معرفة الله» تکرار می‌کنند. و سرانجام ندای جان‌پرور پیامبر اسلام (ص) «قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَقْلِبُوا» را لبیک گفته، و با سر دادن نغمه جان‌پرور توحید از جزء جزء وجود خود «همه حتی الوریث والشریان» به مقامات والای فلاح و رستگاری نزدیک می‌شوند.

با این سیر و سلوک الهی از «سرای طبیعت» بیرون می‌روند و به «کوی حقیقت» و مقام قرب الهی راه می‌یابند.

* * *

ولی نکته مهم اینجا است که این راهی است بسیار پر نشیب و فراز، و پر پیچ و خم که در هر گذرگاهش شیاطین جن و انس کمین کرده، و با «زخرف القول» و سخنان فریبنده، برای منحرف ساختن سالکان طریق سخت در تلاشند، چرا که پیشوای آنها ابلیس از آغاز برای اغوای ابنای آدم به عزت و جلال خدا سوگند خورده و چون خود را «رجیم» و رانده درگاه او دیده، دیگران را نیز به همرنگی خود می‌خواند.

«وسوسان خناس» نقاب بر صورت زده، و همچون غولهای افسانه‌ای عرب، چند صبح جمعه در جاده اصلی گام بر می‌دارند، و هنگامی که گروهی را به دنبال خود کشاندند، از صراط مستقیم منحرف شده، و آنها را در دره‌های هولناک «ضالین» و «مغضوب علیهم» پرتاب می‌کنند.

پس چه باید کرد؟

و راه نجات کجا است؟

آیا تنها با پای چوبین نقل و از این راه را پیمود، هر چند همین پای چوبین نیز وسیله‌ای است از وسائل خداداد و نورانی الهی است؟!

یا باید سوار بر بال و پر وحی شد و به آسمان معرفت صعود کرد، و از شمع و چراغ فراتر رفت و دست به سوی خورشید تابان دراز نمود، تا استمداد از خود او به او رسید، و از ذاتش برای ذاتش کسب دلیل کرد؟

چرا که به مضمون حدیث رسول الله (ص): **مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ فِي غَيْرِ الْقُرْآنِ أَضَلَّهُ اللَّهُ:** «کسی که علم (وهدایت) را در غیر قرآن جستجو کند خداوند او را گمراه می‌سازد»! مگر کسی غیر او، او را به درستی می‌شناسد تا بتواند به دیگران هدایت کند؟

* * *

کتاب حاضر که سومین جلد از تفسیر موضوعی «پیام قرآن» است تلاشی است در این راستا و برای شناخت خداوند از طرق مختلف با راهنمایی آیات قرآن مجید، و تأیید حکم عقل باللسان نقل، و تحکیم پایه‌های برهان با آیات وحی.

محرم الحرام ۱۴۱۰ ق م - حوزه علمیه

مردادماه ۱۳۹۸ ناصر مکارم شیرازی